

transect: archeologie, erfgoed, ruimte

Transect-rapport 820

Laag-Nieuwkoop 30 te Kockengen (gemeente Stichtse Vecht)

Een archeologisch bureauonderzoek

Auteur	A.A. Kerkhoven
Versie	Concept 1.0
Projectcode Transect	15110010
Datum	9-12-2015
Opdrachtgever	Dhr. C. van der Waal
Uitvoerder	Transect Australiëlaan 5-a 3526 AB Utrecht
Onderzoeksmelding	3982052100
Bevoegde overheid	Gemeente Stichtse Vecht

Autorisatie		
Naam	Datum	Paraaf
Drs. T. Nales (Senior KNA prospector)	9-12-2015	

ISSN: 2211-7067

© Transect, Utrecht

Niets uit deze uitgave mag worden vermenigvuldigd en/of openbaar gemaakt door middel van druk, fotokopie of op welke wijze dan ook zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgevers.

Transect aanvaardt geen aansprakelijkheid voor eventuele schade voortvloeiend uit de toepassing van de adviezen of het gebruik van de resultaten van dit onderzoek.

Samenvatting

In opdracht van de heer C. van der Waal heeft Transect b.v. een archeologisch bureauonderzoek uitgevoerd ten behoeve van een omgevingsprocedure voor de verbouwing van een stal van een boerderij tot vier appartementen voor ouderen. Het plangebied ligt aan de Laag-Nieuwkoop 30 te Kockengen (gemeente Stichtse Vecht). Ten behoeve van de realisatie zullen bodemingrepen plaatsvinden, waardoor eventueel binnen het bouwvlak aanwezige archeologische waarden kunnen worden verstoord. Dit bureauonderzoek is opgesteld om de archeologische verwachting van het plangebied te specificeren, zodat het bevoegd gezag kan beoordelen in hoeverre er sprake is van een risico op het verstoren van behoudenswaardige archeologische resten.

Uit het bureauonderzoek en de veldwaarneming van 16 oktober 2014 blijkt dat de hofstede aan de Laag-Nieuwkoop 30 te Kockengen terug gaat tot in de 18^e eeuw. De hofstede ligt op een terp(achtig)lichaam. Gezien dat het plangebied deel uitmaakt van een laatmiddeleeuwse cope-ontginning en in een veenontginningsas ligt, moet rekening worden gehouden met oudere voorgangers van de boerderij, die wellicht nog in hout zijn opgetrokken en nieuw licht kunnen werpen op de bewoningsgeschiedenis van het gebied.

De top van het archeologisch niveau wordt direct onder de huidige betonnen vloer van de stal verwacht; de basis op circa 1,0 m hieronder. Gezien de voorgenomen ontgravingsdiepte van 0,5 m onder de betonvloer is sprake van een reëel risico op het verstoren van behoudenswaardige archeologische resten.

Advies

Geadviseerd wordt om de ontgraving onder archeologische begeleiding, protocol opgraven, uit te laten voeren.

Kanttekening

Onderhavig onderzoek is op zorgvuldige wijze verricht volgens de algemeen gebruikelijke methoden en inzichten en is erop gericht om de kans op het onverwacht aantreffen dan wel het ongezien vernietigen van archeologische waarden bij bouwwerkzaamheden in het plangebied te verkleinen. Aangezien het onderzoek is uitgevoerd door middel van een steekproef kan echter de aan- of afwezigheid van eventuele archeologische resten niet gegarandeerd worden. Wanneer bij graafwerkzaamheden toch onverhoopt waardevolle resten worden aangetroffen, dienen deze conform de Monumentenwet 1988 te worden gemeld.

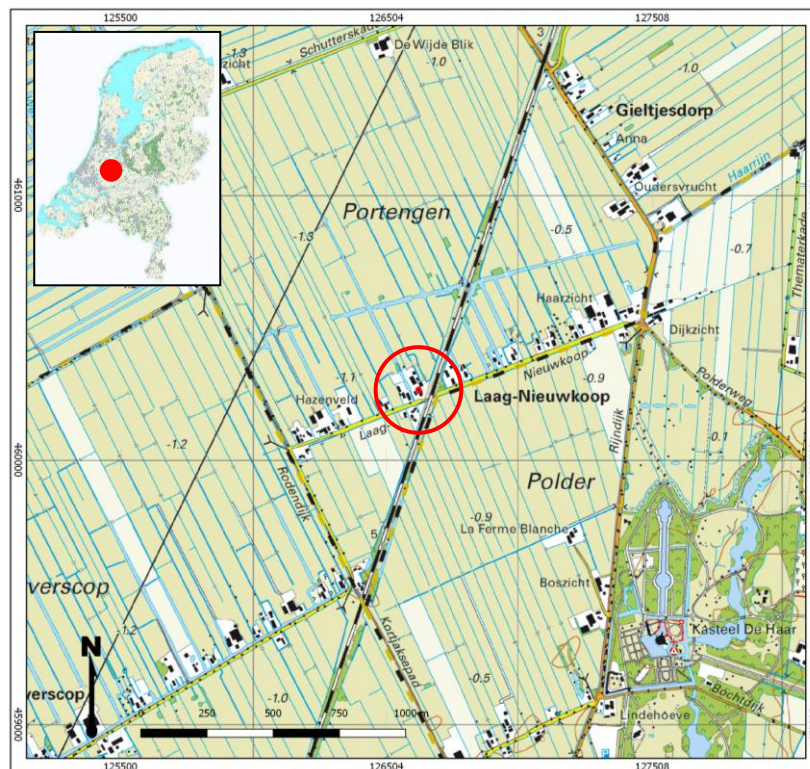
Inhoud

1.	Aanleiding.....	1
2.	Aard en doel van het archeologisch vooronderzoek.....	2
3.	Afbakening plan- en onderzoeksgebied	3
4.	Consequenties toekomstig gebruik.....	4
5.	Beleidskader	5
6.	Landschapsgenese, geomorfologie en bodem	6
7.	Archeologische monumenten, waarnemingen en onderzoeksmeldingen.....	10
8.	Historische situatie, huidig gebruik en bodemverstoringen	11
9.	Veldwaarneming	14
10.	Gespecificeerde archeologische verwachting.....	16
11.	Conclusie en advies.....	17
12.	Geraadpleegde bronnen	18
Bijlage 1: Nieuwe Situatie		19
Bijlage 2: Nieuwe geomorfologische kaart Rijn - Maas Delta		20
Bijlage 3: Actueel Hoogtebestand Nederland 2		21
Bijlage 4: Archeologische monumenten, waarnemingen en onderzoeksmeldingen (Archis2)		22
Bijlage 5: Archeologische periode-indeling voor Nederland (conform ABR)		23

1. Aanleiding

In opdracht van de heer C. van der Waal heeft Transect b.v. een archeologisch bureauonderzoek uitgevoerd ten behoeve van een omgevingsprocedure voor de verbouwing van een stal van een boerderij tot vier appartementen voor ouderen. Het plangebied ligt aan de Laag-Nieuwkoop 30 te Kockengen (gemeente Stichtse Vecht). Ten behoeve van de realisatie zullen bodemingrepen plaatsvinden, waardoor eventueel binnen het bouwvlak aanwezige archeologische waarden kunnen worden verstoord. Dit bureauonderzoek is opgesteld om de archeologische verwachting van het plangebied te specificeren, zodat het bevoegd gezag kan beoordelen in hoeverre er sprake is van een risico op het verstoren van behoudenswaardige archeologische resten.

Het onderzoek is uitgevoerd in overeenstemming met de eisen van de Kwaliteitsnorm Nederlandse Archeologie (KNA), versie 3.3.

Figuur 1: Ligging van het plangebied (rode stip op inzetkaartje en rode begrenzing op hoofdkart binnen rode cirkel).

2. Aard en doel van het archeologisch vooronderzoek

Het doel van het archeologisch bureauonderzoek is het specificeren van de archeologische verwachting, dat wil zeggen het aan de hand van beschikbare en nieuwe informatie over de archeologie, cultuurhistorie, geomorfologie, bodemkunde en grondgebruik, bepalen van de kans dat binnen het plangebied archeologische resten kunnen voorkomen. Hiervoor is onder andere het centraal Archeologisch Informatiesysteem (Archis) van de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed (RCE) geraadpleegd, waarin de Archeologische MonumentenKaart (AMK) is opgenomen. Aanvullende (cultuur)historische informatie is verkregen uit divers voorhanden historisch kaartmateriaal (waaronder de Topografisch Militaire Kaarten). Om inzicht te krijgen in de opbouw en ontwikkeling van het landschap zijn onder andere de bodemkaart en geologisch-geomorfologisch kaartmateriaal geraadpleegd. Deze informatie is aangevuld met relevante informatie uit achtergrondliteratuur.

Aan de hand van het bureauonderzoek zal getracht worden antwoord te geven op de volgende vragen:

- Wat is het archeologische potentieel (verwachting)?
- Wat is de bodemkundige, geo(morfo)logische en (paleo)landschappelijke situatie?
- Wat is de diepteligging van het archeologisch relevante niveau(s)?
- Is door moderne bodembewerking (zoals diepploegen, ontgronden, egaliseren, aspergeteelt) het archeologisch relevante niveau dermate aangetast dat de kans op behoudenswaardige archeologie in het betreffende gebied (zeer) klein is geworden?
- Zijn archeologische resten te verwachten? Zo ja, op welke wijze kunnen de voorgenomen ingrepen plaatsvinden zonder onevenredige schade aan het archeologisch erfgoed toe te brengen?

Het resultaat van het bureauonderzoek is dit rapport met een conclusie omtrent het risico dat eventueel aanwezige archeologische waarden in het plangebied worden aangetast als gevolg van de voorgenomen plannen. Op basis van dit rapport kan het bevoegd gezag een beslissing nemen in het kader van de ruimtelijke procedure. Het rapport bevat waar mogelijk gegevens over de – verwachte – aan- of afwezigheid, aard, omvang, ouderdom, gaafheid, conservering en (relatieve) kwaliteit van archeologische of cultuurhistorische waarden.

Het bureauonderzoek is uitgevoerd conform protocol 4002 van de Kwaliteitsnorm Nederlandse Archeologie, versie 3.3 (KNA 3.3).

3. Afbakening plan- en onderzoeksgebied

Gemeente	Stichtse Vecht
Plaats	Kockengen
Toponiem	Laag-Nieuwkoop 30
Kaartblad	31G
Centrumcoördinaat	126.625 / 460.264

Afbakening plangebied

Het plangebied wordt hier gedefinieerd als het bouwvlak voor de verbouwing zoals afgebeeld in bijlage 1. Het omvat de schuur van de bestaande boerderij.

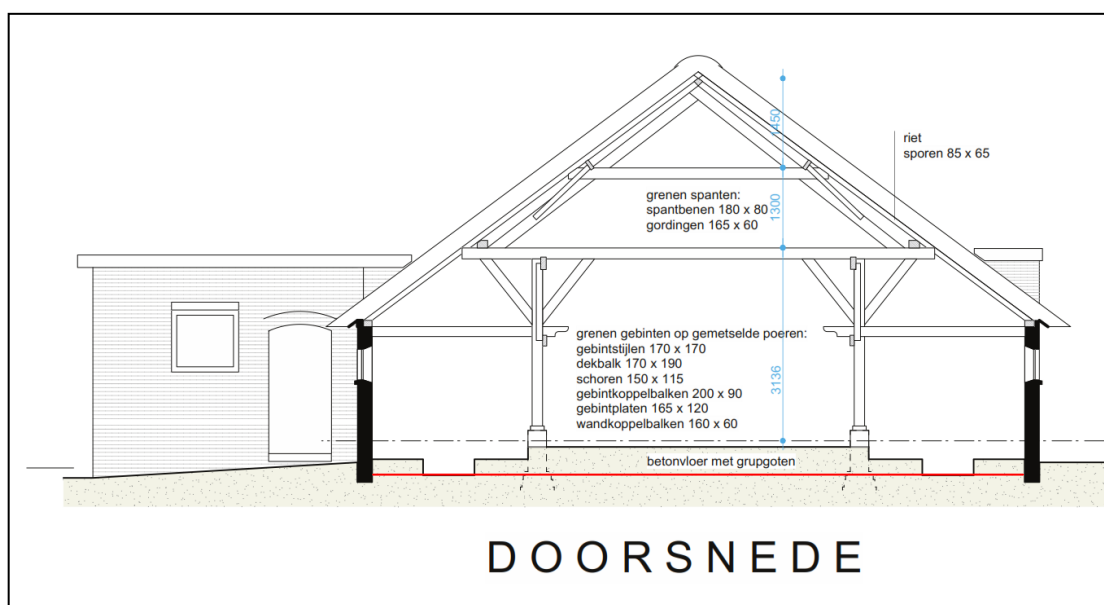
Afbakening onderzoeksgebied

Om de archeologische verwachting van het plangebied te kunnen specificeren is bij het bureauonderzoek een gebied met een straal van circa 1000 m rond het plangebied betrokken. Dit gebied sluit zowel bodemkundig, als voor wat betreft geomorfologie, archeologie en cultuurhistorie aan bij de verwachte situatie in het plangebied, zodat op een verantwoorde manier uitspraken kunnen worden gedaan over de landschapsgenese en bewoningsgeschiedenis van het plangebied. Bovendien is voor wat betreft de landschapsgenese ook informatie op het niveau van de archeoregio bij het onderzoek betrokken, in dit geval het Utrechts-Gelders rivierengebied.

4. Consequenties toekomstig gebruik

Kader	Omgevingsvergunning
Planvorming	Sloop bestaande bebouwing, nieuwbouw stal en loods.
Bodemverstorende werkzaamheden	Sloop-, graaf- en heiwerkzaamheden
Oppervlakte bouwvlak	278 m ²
Oppervlakte bodemingreep	210 m ²

Opdrachtgever is voornemens om de voormalige stal van de boerderij, die aan het voorhuis vast zit, te verbouwen tot vier appartementen voor ouderen. Hiervoor moet de bestaande betonvloer worden verwijderd en de onderliggende grond tot een diepte van circa 50 cm worden afgegraven, namelijk tot het laagste niveau van de mestgoot (zie figuur 2). Deze ontgraving is nodig om het vloerniveau van de stal en de mestgoten/gruppen te nivelleren en onder het dak voldoende hoogte te creëren voor tuindeuren. De huidige stal/schuur zou volgens de opdrachtgever uit het eind van de 19^e eeuw dateren. De oppervlakte van het bouwvlak voor de verbouwing is circa 278 m² (zie bijlage 1). Hiervan zal circa 210 m² worden ontgraven tot circa 50 cm onder het huidige vloerniveau.

Figuur 2: Doorsnede van de schuur. De vloer van de schuur wordt tot laagste niveau van de mestgoot afgegraven (rode lijn).

5. Beleidskader

Onderzoekskader	Bestemmingsplan Landelijk Gebied West, gemeente Sichtse Vecht
Beleidskader	Archeologische Beleidskaart Gemeente Stichtse Vecht
Onderzoeksgrens	50 m ² / 0,3 m
Oppervlakte bodemverstoring	200 m ²

Wetgeving

In 1992 heeft Nederland het *Europees Verdrag inzake de bescherming van het archeologisch erfgoed* ondertekend; ook wel het *Verdrag van Malta* of *Valletta* genoemd, naar het eiland en de plaats waar het is ondertekend. Het Verdrag is in 1998 geratificeerd en op 1 september 2007 via de *Wet op de Archeologische Monumentenzorg* (Wamz) geïmplementeerd. De Wamz is een wijzigingswet en omvat een wijziging van de Monumentenwet 1988, de Wet Milieubeheer en de Ontgrondingenwet. Vanuit de Wet op de ruimtelijke ordening (Wro) bestond al een verplichting om bij de voorbereiding van bestemmingsplannen alle ter zake doende belangen mee te wegen. In feite is de Wamz een concrete invulling van deze verplichting en een verbreding van de zorgplicht voor archeologische waarden in het milieubeheer.

Beleid ten aanzien van het plangebied

Het plangebied ligt op de archeologische beleidskaart van de gemeente Stichtse Vecht (Gemeente Breukelen – zuidelijk deel / Heritage-rapport H032) in een ontginningsas met een hoge archeologische verwachting. Hiervoor geldt dat voor plangebieden waarvan de bodemstoring een oppervlak van meer dan 50 m² beslaat en de bodem tot meer dan 0,3 m wordt geroerd, archeologisch onderzoek dient te worden uitgevoerd.

In overeenstemming met de hoge verwachting op de archeologische beleidskaart heeft het plangebied in het bestemmingsplan Landelijk Gebied West van de gemeente Stichtse Vecht een dubbelbestemming *Waarde – Archeologie 2*, waaraan de zelfde ondergrenzen hangen.

6. Landschapsgenese, geomorfologie en bodem

Archeoregio	Midden-Nederlands rivierengebied
Geomorfologie	Kom
Bodem	Kalkloze drechtvaaggronden (Rv01C)
Maaiveld	Circa 0,5 m -NAP
Grondwater	GWT-II

Landschapsgenese

Het plangebied ligt in het noordelijk deel van het Midden-Nederlands rivierengebied (Berendsen, 2005). Tijdens de koudste fase van het Weichselien (het Pleniglaciaal, circa 55.000 tot 15.000 jaar geleden) was in de omgeving van Utrecht sprake van een poolwoestijn en een vegetatiearm landschap. Als gevolg van de sterke wind traden verstuivingen op van in de drooggelegen rivierbeddingen gelegen zand. Dit zand werd als dekzand over grote afstanden verplaatst en verderop weer afgezet in de vorm van vlaktes, welvingen en ruggen. Geologisch gezien wordt dit dekzand gerekend tot de Formatie van Boxtel (de Mulder e.a., 2003). Aan het begin van het Holoceen werden deze verstuivingen geleidelijk aan banden gelegd door een sterke toename in de vegetatie, wat op zijn beurt het gevolg was van een klimaatsverbetering. Deze klimaatsverbetering duurt tot op de dag van vandaag voort.

De ingetreden klimaatsverbetering aan het begin van het Holoceen zorgde tevens voor het grootschalig afsmelten van landijs in het noorden van Europa en Noord-Amerika. Hierbij kwam zoveel water vrij, dat dit leidde tot een mondiale stijging van de zeespiegel. Met name in het begin van het Holoceen verliep deze stijging zeer snel. Het alsmaar stijgende zeespiegel zorgde ervoor dat het grondwater landinwaarts werd opgestuwd. Hierdoor konden gebieden vernatten en kon veenvorming optreden, waardoor ook ter hoogte van het plangebied uiteindelijk een veenmoeras ontstond.

Rond 4.450 v. Chr. kwam het gebied, als gevolg van een natuurlijke riviervlegging bij Wijk bij Duurstede, onder invloed te staan van het Utrecht-stroomsysteem (een zogenaamde avulsie; Stouthamer, 2001). Via dit stroomsysteem heeft langdurig afvoer van Rijnwater plaatsgevonden, totdat de Kromme Rijn in 1.122 na Chr. bij Wijk bij Duurstede werd afgedamd (Dekker, 1980). Vanaf dat moment werd het grootste deel van het Rijnwater via de Lek en de Waal afgevoerd.

Het Utrecht-stroomsysteem heeft wisselende perioden van activiteit gekend, die resulteerden in een drietal stroomgordels die via Utrecht afwaterden, namelijk de Werkhoven-stroomgordel, de Houten stroomgordel en de Kromme Rijn-stroomgordel. De oudste stroomgordel is de Werkhoven-stroomgordel (4.450 -1750 v. Chr.), gevolgd door de Houten-stroomgordel (2.250-800 v. Chr.). De jongste omvat de Kromme Rijn-stroomgordel (1.250 v. Chr. – 1.122 na Chr.), die gekenmerkt wordt door een nu nog deels watervoerende restgeul van circa 20 m breedte. Het onderscheid tussen deze drie stroomgordels is vooral ten oosten van Utrecht nog duidelijk te zien, aangezien deze hier als apart te onderscheiden zandlichamen in de ondergrond aanwezig zijn (Berendsen, 1982).

Alle stroomgordels zijn ter hoogte van de stad Utrecht samengekomen en hebben zodoende ten westen van de stad één grote stroomrug gevormd, die van de Oude Rijn. Het gebied waarbinnen beddingafzettingen van deze rivier aanwezig zijn, heeft hier een breedte van zelfs 2,0 tot 2,5 km. Binnen dit zandlichaam zijn van verschillende stroomgordels landschappelijke elementen aanwezig

(oeverwallen, restgeulen, komgronden en crevasses). De ligging van deze elementen spelen een sleutelrol in het bepalen van de archeologische verwachtingspatroon. De landschappelijke reconstructie vormt hiermee een belangrijk onderdeel van het archeologisch onderzoek (Van Dinter, 2013; Van Dinter, in prep). Dit is voor het gebied tussen Utrecht en Harmelen een lastige opgave, aangezien door de voortdurende activiteit van de Oude Rijn oudere stroomruggen deels of geheel door jongere zijn opgeruimd. Vanaf de Meern verdeelt de Oude Rijn zich in een noordelijke tak (via Vleuten en Haarzuilens) en een zuidelijke kleine tak (de zogenaamde Heldammer stroomrug) die ter hoogte van Harmelen weer tot één stroomrug verwordt.

Geomorfologie

Op basis van de geomorfologisch-geologische kaart van Cohen e.a. (2012; zie bijlage 2) en de geomorfogenetische kaart van Berendsen (1982; zie figuur 3) ligt het plangebied in een komgebied (zie bijlage 2). Oostelijk hiervan liggen de Oude Rijn stroomrug (het oostelijk deel) en de Spengen stroomrug (het westelijk deel). De Oude Rijn in het plangebied is actief geweest van 2.250 tot circa 825 v. Chr. (bijlage 2). Vermoedelijk heeft deze stroomrug in verbinding gestaan met de stroomopwaarts gelegen Houten stroomgordel. Van de Spengen stroomrug is vooralsnog niet veel bekend. De activiteit van deze rivier is kort en wordt gedateerd tussen 825 v. Chr. en 375 v. Chr. Het vermoeden bestaat dat de rivier ontstaan is als gevolg van een oeverwaldoorbraak (crevasse) van de Oude Rijn, ergens in de Late IJzertijd. In die tijd vonden namelijk meerdere doorbraken plaats als gevolg van een toegenomen rivierafvoer, waaronder ter hoogte van het Sportpark Terwijde in Leidsche Rijn waar op de crevasse sporen van nederzetting in die tijd (Van de Kamp, 2004). De doorbraak heeft geleid tot een omvangrijke waaier met meerdere geulen. Dit is onder meer te zien in figuur 2, die gebaseerd is op landschappelijke karteringen van Berendsen (1982). Berendsen en Stouthamer (2001) beschouwen de doorbraak als een mislukte poging tot de vorming van rivierafvoer in noordelijke richting. Bos (2010) beschouwt de Spengen stroomrug wel geslaagd en benoemt haar als een mogelijke voorloper van de Vecht, die in dezelfde tijd als gevolg van een avulsie (riviervlegging) ten oosten van Utrecht ontstond (rond 375 v. Chr.). De rivier is in het huidige landschap als een smalle restgeul nog steeds in het landschap aanwezig (Cohen e.a., 2012).

Lithologie

Voor de verwachte bodemopbouw, zie figuur 4. In het plangebied wordt onder de bouwvoor/ophogingslagen veen verwacht; Hollandveen Laag van het Laagpakket van Nieuwkoop (Formatie van Naaldwijk). De top van het dekzand van het Laagpakket van Wierden (Formatie van Boxtel) wordt op circa 5,8 m –Mv verwacht.

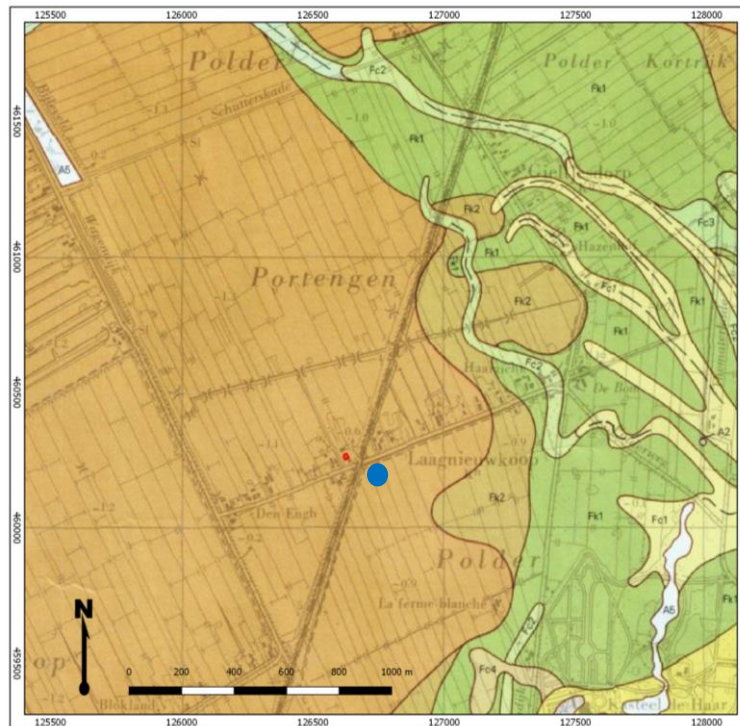
Bodem en grondwater

Op basis van de bodemkaart zijn in het plangebied kalkloze drechtvaaggronden (Rv01C) te verwachten. Drechtvaaggronden zijn kleigronden die tussen 40 en 80 cm diepte overgaan in veen (De Bakker 1966). De naam is gekozen omdat in de omgeving van onder andere Sliedrecht deze gronden veel voorkomen. In het algemeen liggen ze daar, waar een kleiafzetting uitwigt over veen. In dit geval zullen het komgronden zijn van de Oude Rijn en Spengen stroomruggen, die over het veen uitwigen.

Wat betreft de grondwaterstand wordt in het plangebied grondwatertrap II verwacht. Dit houdt in dat de gemiddeld hoogste grondwaterstand (GHG) te verwachten is binnen 40 cm –Mv en de gemiddeld laagste grondwaterstand (GLG) tussen 50 en 80 cm -Mv. Het betreft dus relatief – zeer – natte gronden met voor de archeologie in potentie – zeer – gunstige conserveringsomstandigheden voor zowel anorganisch als organisch materiaal.

Maiveldreliëf

In bijlage 3 is een afbeelding opgenomen van het Actuele Hoogtebestand Nederland 3 (AHN3). Hierop is duidelijk te zien dat het plangebied op een verhoging ligt. Waarschijnlijk betreft dit een huisterp.

Figuur 3: Uitsnede van de geomorfogenetische kaart van Berendsen (1982). Het plangebied is geclassificeerd als 'kommen'. Oostelijk ervan liggen komgronden (Fk1 en Fk2) van de Oude Rijn en Spengen stroomrug. Ook liggen hier crevasseruggen van de dezelfde stroomrug. Plangebied: rood. Diinoloket-boring: blauwe stip (zie figuur 4).

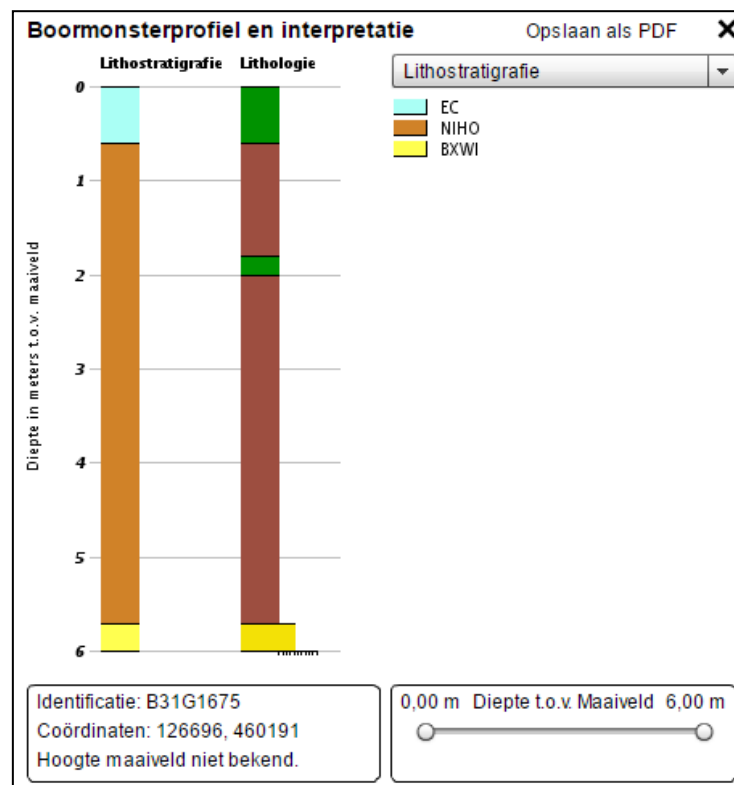

Figure 4: Bodemprofiel van een boring nabij het plangebied (zie blauwe stip figuur 3). Bron: Dinoloket.

7. Archeologische monumenten, waarnemingen en onderzoeksmeldingen

Wettelijk beschermd monument	Nee
AMK-terrein	Nee
Archeologische waarnemingen	Nee
Archeologische onderzoeksmeldingen	Nee

Archeologische status van het plangebied

Het plangebied heeft volgens het centraal archeologisch informatiesysteem (ARCHIS-2) van de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed (RCE) geen archeologisch wettelijk beschermde status en is tevens niet opgenomen op de Archeologische MonumentenKaart (AMK) (zie bijlage 4). In ARCHIS-2 staan in het plangebied geen archeologische waarnemingen of vondstmeldingen geregistreerd. Ook heeft volgens ARCHIS-2 niet eerder archeologisch onderzoek in het plangebied plaatsgevonden.

Op de archeologische verwachtingenkaart van de gemeente Stichtse Vecht ligt het plangebied in een veen ontginningslint en heeft op deze basis een hoge verwachting op archeologische resten uit de Late Middeleeuwen en Nieuwe Tijd.

Archeologie van het onderzoeksgebied

In het onderzoeksgebied staat één archeologische waarneming geregistreerd (zie bijlage 4). Het betreft archeologische indicatoren die tijdens een booronderzoek in de top van oever- c.q. crevasse-afzettingen zijn aangetroffen. Het vermoeden bestaat dat de aangetroffen indicatoren verband houden met een nederzettingsterrein uit de (Late) IJzertijd/Romeinse tijd ten oosten van de Ringdijk. De in bijlage 4 afgebeelde onderzoeksmeldingen worden hier niet besproken, omdat zij geen toegevoegde waarde hebben voor het specificeren van de archeologische verwachting van het plangebied.

8. Historische situatie, huidig gebruik en bodemverstoringen

Landschapstype	Cope-ontginning
Historische bebouwing	Ja, huidige bebouwing dateert uit 18 ^e eeuw.
Historisch gebruik	Boerderij/hofstede
Huidig gebruik	Woning
Bodemverstoringen	Geen/onbekend

Historische achtergronden en bewoningsgeschiedenis

Portengen maakt deel uit van de grootschalige cope-ontginningen uit de 12^e eeuw. Deze ontginningen vonden plaats vanuit de rivier de Vecht. Laag-Nieuwkoop vormt een ontginningsas, waarvan de er noordelijk van gelegen Schutterskade de achterkade vormt. Als gevolg van de cope-ontginning, waarvoor het land moest worden ontwaterd, trad oxidatie van het veen op. Hierdoor daalde het maaiveld, waarvoor extra waterbeheersende maatregelen nodig waren. Deze bestaan ter hoogte van het plangebied uit een wetering, die op circa 400 m noordelijk van Laag-Nieuwkoop ligt. Sloten werden hiervoor verbreed om de waterafvoer te verbeteren.

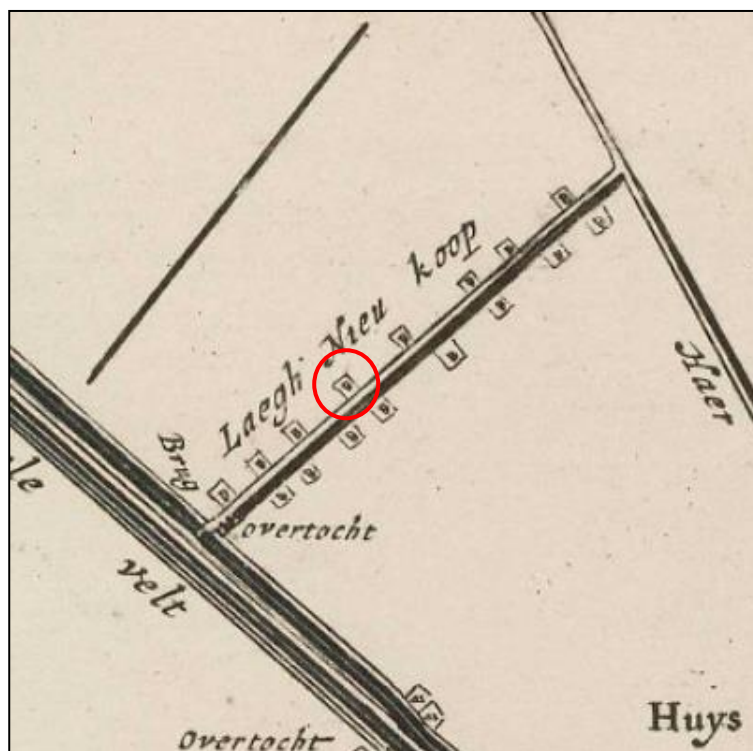
Het pand aan Laag-Nieuwkoop 30 dateert uit de 18^e eeuw en staat op een gemeentelijke inventarisatielijst voor beschermenswaardige monumenten gezet (MIP). De boerderij staat bekend als *Het Deutsche Huis* en de *Baron van Nagell-Hoeve* en bestaat uit een dwarshuis-boerderij (hofstede) met voorin het woongedeelte en achterin het huisstal/achterhuis. De naam is ontleend aan de Landcommandeur van de Ridderlijke Deutsche Orde Balije van Utrecht, Anne Willem Jacob Joost baron van Nagell. Hij was eerste luitenant der tijdende artillerie, burgemeester van Barneveld, lid van Provinciale Staten van Gelderland, kamerheer van koning Willem III en kamerheer in buitengewone dienst van koningin Wilhelmina. Het Deutsche Huis verwijst naar de Ridderlijke Deutsche Orde Balije van Utrecht onder wiens bezit het landgoed viel.

Historische situatie

Op de kaart van M. Bolstra uit 1746 is sprake van bebouwing langs de Laag-Nieuwkoop, alleen is deze schematisch weergegeven (zie figuur 5). De hofstede staat op het Minuutplan 1811-1832 (zie figuur 6). In het register bij het Minuutplan (Oorspronkelijke Aanwijzende Tafel) staat het als *Huis & Schuur* geregistreerd. Het is op dat moment in het bezit van Anthonie van Kooten, beroep bouwman. In figuur 7 is nog net de situatie te zien vóór aanleg van de spoorlijn Harmelen – Breukelen.

Huidig gebruik en bodemverstoringen

Het plangebied betreft de stal van de boerderij. In het Bodemloket staan geen meldingen van bodemsaneringen of van milieukundig bodemonderzoek.

Figuur 4: kaart van M. Bolstra uit 1746.

Figuur 5: Het plangebied op het Kadastrale Minuutplan uit 1811-1832.

9. Veldwaarneming

Op 16 maart 2015 is op verzoek van de opdrachtgever een bezoek aan het plangebied gebracht om een veldwaarneming te doen.

Tijdens het bezoek op maandag 16 maart 2015 was de poer van één van de staanders vrij gelegd (zie foto hieronder). Vanuit deze ontgraving kon de bodemopbouw worden bekeken. Tevens is vanuit deze ontgraving een boring gezet met een steekguts, diameter 3 cm. De bodem van de ontgraving lag op circa 60 cm onder de top van de betonnen vloer (buiten de mestgoot). De boring is tot 1,0 m onder de bodem van de ontgraving gezet. Zodoende kon 1,6 m van de bodemopbouw worden waargenomen.

De bodemopbouw ziet er als volgt uit (cm's -Mv):

0 – 10 cm:	Betonvloer
10 – 35 cm:	Ophogingslagen met mogelijk drie oudere vloerniveaus van baksteen, grijs
35 – 60 cm:	Matig siltige klei, gevlekt, met humeuze zones (h2), matig stevig/slap, grijsbruin.
Op dit niveau lijkt zich een grondspoor in het profiel af te tekenen. Mogelijk betreft het veenbrokken.
60 – 110 cm:	Zwak siltig, matig tot sterk humeuze klei (h2-3), matig slap, weinig, donkergrijs-bruin
110 – 160 cm:	Zwak kleig veen met plantenresten, donkerbruin

Het bodempakket van 0 tot 110 cm –Mv wordt hier als antropogeen i.c. archeologisch niveau gedetermineerd. De bodemlaag vanaf 110 cm –Mv lijkt de top van het veen te zijn. Wellicht dat een deel van het ophogingspakket een toemaakdek vertegenwoordigt.

Tussen 35 – 60 cm –Mv werd een scherp roodbakkend aardewerk met loodglazuur aangetroffen.
Daarnaast ook handgevormde bakstenen, die deel lijken uit te maken van verschillende vloerniveaus.
De scherf is niet verzameld.

10. Gespecificeerde archeologische verwachting

Kans op archeologische waarden	Groot
Periode	Late Middeleeuwen – Nieuwe tijd
Complextypen	Huisterp
Stratigrafische positie	Ophogingslagen/huisterp op Hollandveen Laag
Diepteligging	Tussen circa 10-100 cm –Mv

Aanwezigheid en dichtheid

Op basis van het bureauonderzoek heeft het plangebied een hoge verwachting voor wat betreft archeologische waarden uit de periode Late Middeleeuwen (1050-1500 na Chr.) en Nieuwe Tijd (1500-heden). Het plangebied ligt in het veenontginningslint van Laag-Nieuwkoop. Het ontstaan van dit lint is terug te volgen tot in de Late-Middeleeuwen. Pas vanaf toen werd het gebied bewoonbaar, aangezien het plangebied in de perioden daarvóór uit een veenmoeras bestond. Op grond van historische bronnen is vastgesteld dat het plangebied vanaf de 18^e eeuw bebouwd is, maar mogelijk gaat de eerste bebouwing zelfs terug tot in de Late Middeleeuwen toen vanaf de 12^e eeuw de grote cope-ontginningen plaatsvonden, waar ook het plangebied deel van uitmaakt. Het maaiveldreliëf suggereert de aanwezigheid van een (huis-)terplichaam. Tijdens de veldwaarneming op 16 oktober 2014 zijn meerdere vloerniveaus onder de betonnen vloer van de stal waargenomen. Hierin bevond zich handgevormd baksteen en roodbakkend aardewerk met loodglazuur. Deze passen zowel in een laatmiddeleeuwse als nieuwe tijd-context.

Stratigrafische positie

Archeologische niveaus worden direct onder de betonnen vloer van de stal verwacht, vanaf een diepte van 10 cm. Deze liggen stratigrafisch gezien op de Hollandveen Laag en hebben naar verwachting een gezamenlijke dikte van 1,0 m. Uit de veldwaarneming van 16 oktober 2014 blijkt dat binnen het ophogingspakket sprake is van meerdere vloerniveaus en mogelijk ook meerdere bewoningsfasen. Het is onduidelijk tot hoever deze teruggaan, maar mogelijk tot in de Late Middeleeuwen. De archeologische niveaus hangen waarschijnlijk samen met een laatmiddeleeuwse – nieuwtijd huis-/boerderijterp. Op basis van het AHN3/het maaiveldreliëf ligt de kruin van de terp/het ophogingspakket circa 1,0 m hoger dan de omringende omgeving (maaiveld: 1,35 m –NAP / kruin terp: 0,5 m –NAP).

Complextypen

Als complextype wordt een laatmiddeleeuws – nieuwtijd huis-/boerderijterp verwacht. Hierin worden oudere vloer-/constructieniveaus van oudere bouwfasen en voorgangers van de bestaande hofstede verwacht. Deze kunnen bestaan uit muurresten en vloerniveaus van baksteen, maar voor wat betreft (een) laatmiddeleeuwse voorganger(s) ook uit houten constructie-elementen zoals resten van middenstaanders, wandpalen, e.d. Ook moet rekening worden gehouden met erfelementen, zoals (water-)putten, greppels en afvalkuilen. Gezien de hoge grondwaterstand worden optimale conserveringscondities verwacht. Voor wat betreft het vondstmateriaal moet dan ook naast een anorganische component ook met een organische component rekening worden gehouden.

11. Conclusie en advies

Conclusie

Uit het bureauonderzoek en de veldwaarneming van 16 oktober 2014 blijkt dat de hofstede aan de Laag-Nieuwkoop 30 te Kockengen terug gaat tot in de 18^e eeuw. De hofstede ligt op een terp(achtig)lichaam. Gezien dat het plangebied deel uitmaakt van een laatmiddeleeuwse cope-ontginning en in een veenontginningsas ligt, moet rekening worden gehouden met oudere voorgangers van de boerderij, die wellicht nog in hout zijn opgetrokken en nieuw licht kunnen werpen op de bewoningsgeschiedenis van het gebied.

De top van het archeologisch niveau wordt direct onder de huidige betonnen vloer van de stal verwacht; de basis op circa 1,0 m hieronder. Gezien de voorgenomen ontgravingsdiepte van 0,5 m onder de betonvloer is sprake van een reëel risico op het verstoren van behoudenswaardige archeologische resten.

Advies

Geadviseerd wordt om de ontgraving onder archeologische begeleiding, protocol opgraven, uit te laten voeren.

Kanttekening

Onderhavig onderzoek is op zorgvuldige wijze verricht volgens de algemeen gebruikelijke methoden en inzichten en is erop gericht om de kans op het onverwacht aantreffen dan wel het ongezien vernietigen van archeologische waarden bij bouwwerkzaamheden in het plangebied te verkleinen. Aangezien het onderzoek is uitgevoerd door middel van een steekproef kan echter de aan- of afwezigheid van eventuele archeologische resten niet gegarandeerd worden. Wanneer bij graafwerkzaamheden toch onverhoopt waardevolle resten worden aangetroffen, dienen deze conform de Monumentenwet 1988 te worden gemeld.

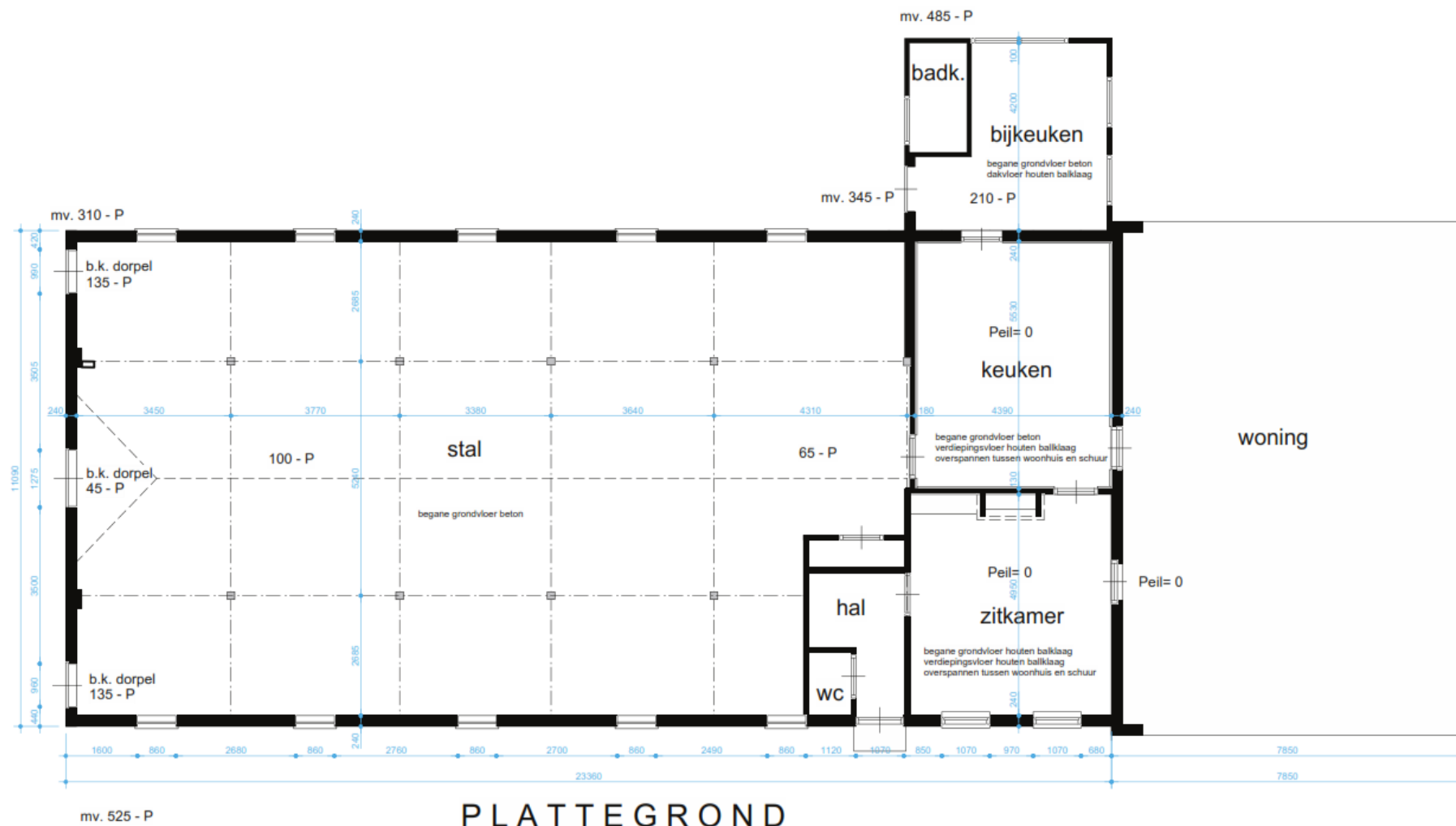
12. Geraadpleegde bronnen

- Archeologische Monumenten Kaart (AMK), Rijksdienst voor Cultureel erfgoed (RCE), Amersfoort, 2007.
- Archeologisch Informatie Systeem II (Archis2), Rijksdienst voor Cultureel erfgoed (RCE), Amersfoort, 2007.
- www.ahn.nl
- www.ruimtelijkeplannen.nl
- www.watwaswaar.nl
- www.bodemloket.nl
- www.dinoloket.nl
- www.bodemdata.nl
- webkaart.provincie-utrecht.nl

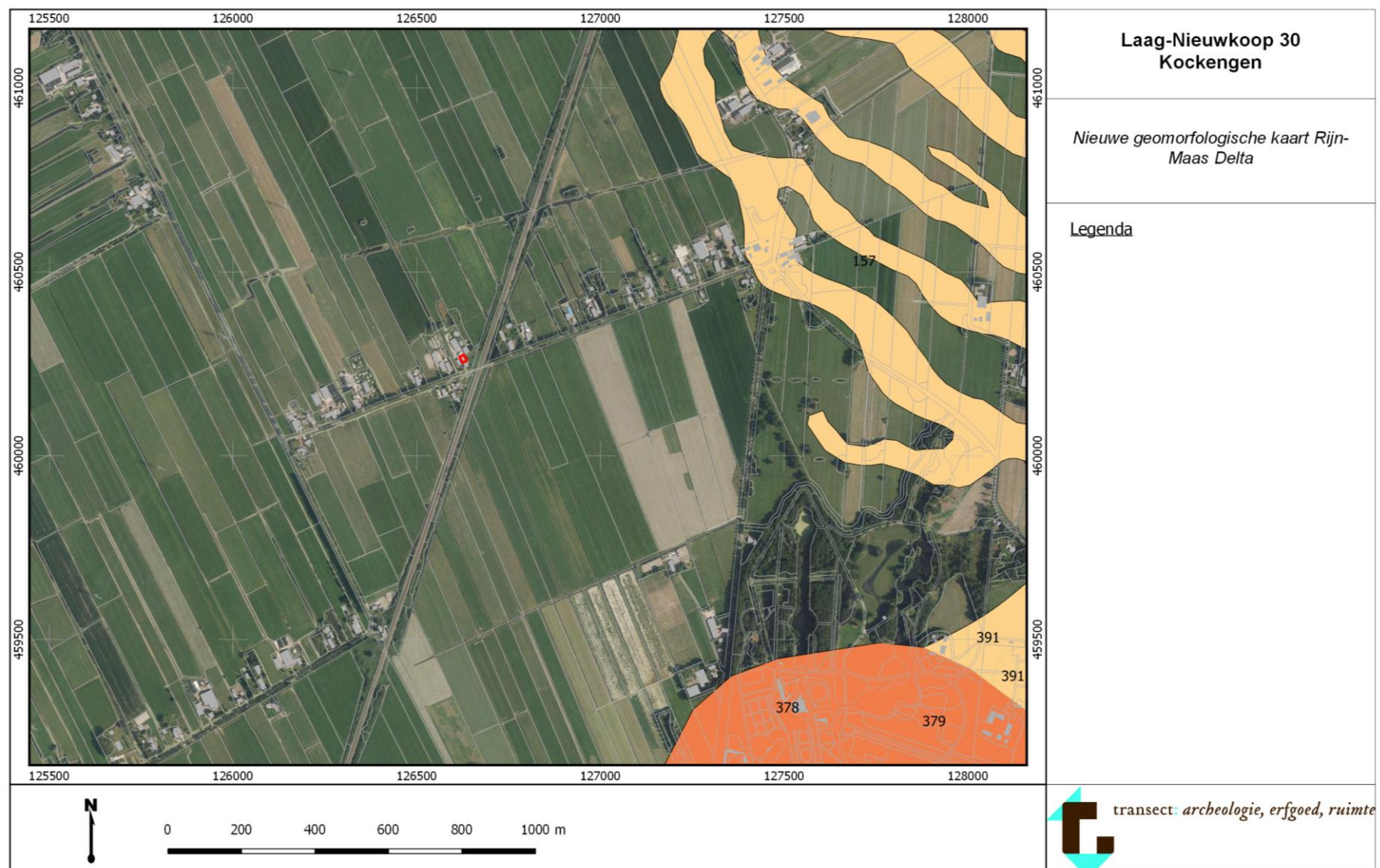
Literatuur:

- Bakker, H. de, 1966. *De subgroepen van het systeem voor bodemclassificatie voor Nederland*. In: Boor en Spade.
- Bakker, H. de en J. Schelling, 1989. *Systeem van bodemclassificatie voor Nederland. De hogere niveaus*. Wageningen.
- Berendsen, H.J.A., 1982. *De genese van het landschap in het zuiden van de provincie Utrecht, een fysisch geografische studie*. Ph. D., Thesis, Utrecht University, Netherlands Geographical Studies 25, pp. 256.
- Berendsen, H.J.A., 2000. *Landschappelijk Nederland*. Assen (Fysische Geografie van Nederland). 2e druk.
- Berendsen, H.J.A., 2005. *De vorming van het land*. Assen (Fysische geografie van Nederland). Vierde, geheel herziene druk.
- Berendsen, H.J.A./ E. Stouthamer (eds.), 2001. *Palaeogeographical development of the Rhine-Meuse delta, the Netherlands*. Assen.
- Blijdenstijn, R. 2005: *Tastbare tijd, Cultuurhistorische atlas van de provincie Utrecht*, Uitgeverij Matrijs, Amsterdam
- Bos, I.J., H.F. Feiken, F. Bunnik, J. Schokker, 2009. *Influence of organics and clastic lake fills on distributary channel processes in the distal Rhine–Meuse delta (The Netherlands)*. Elsevier Palaeo 3
- Cohen, K.M., E. Stouthamer, H.J. Pierik, A.H. Geurts, 2012. *Digitaal Basisbestand Paleogeografie van de Rijn-Maas Delta*. Dept. Fysische Geografie. Universiteit Utrecht. Digitale Dataset.
- Dekker, C. 1980. *De dam bij Wijk*. Scrinium et scriptura. Opstellen betreffende de Nederlandse geschiedenis aangeboden aan Prof. Dr. J.L. van der Gouw, bij zijn afscheid als buitengewoon hoogleraar in de archiefwetenschappen in de paleografie van de veertiende tot de zeventiende eeuw aan de Universiteit van Amsterdam. Groningen: Erven van der Kamp, p. 248-266.
- Mulder, E.F.J., M.C. Geluk, I.L. Ritsema, W.E. Westerhoff en T.E. Wong, 2003. *De ondergrond van Nederland*. Houten.
- Stouthamer, E., 2001. *Holocene avulsions in the Rhine-Meuse delta, The Netherlands*. Universiteit Utrecht (211 pag.) (Utrecht: NGS). Prom./coprom.: prof. dr. E.A. Koster & dr. H.J.A. Berendsen.
- Van Dinter, M., 2013. The Roman Limes in the Netherlands: how a delta landscape determined the location of the military structures, Netherlands Journal of Geosciences – Geologie en Mijnbouw 92-1, pp. 11-32.
- Van Dinter, M., in prep: A landscape reconstruction of the Old Rhine during the Roman Era and Medieval times (UU/Domplein project, 2009-2012).

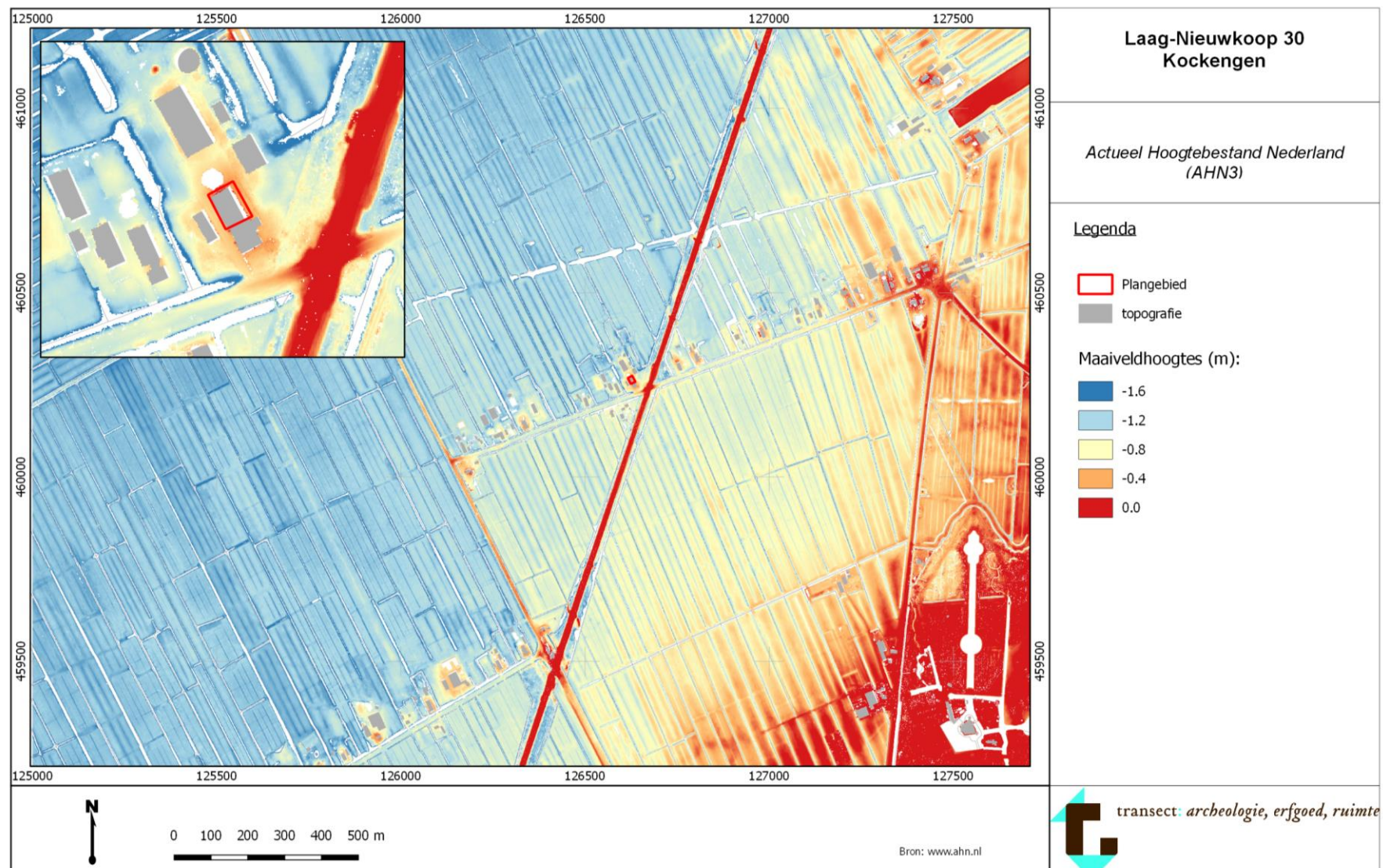
Bijlage 1: Nieuwe Situatie

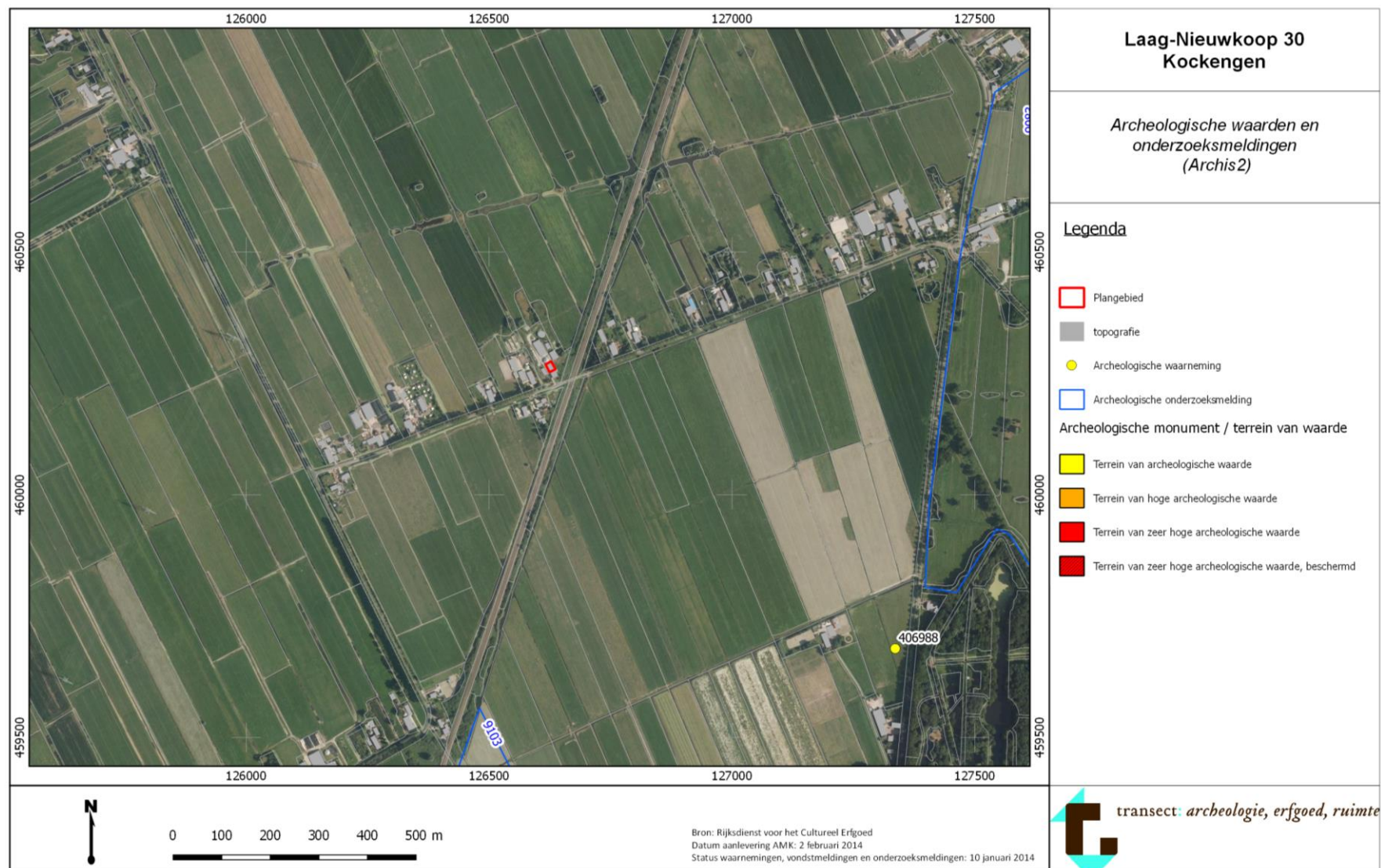
Bijlage 2: Nieuwe geomorfologische kaart Rijn - Maas Delta

Bijlage 3: Actueel Hoogtebestand Nederland 2

Bijlage 4: Archeologische monumenten, waarnemingen en onderzoeksmeldingen (Archis2)

Bijlage 5: Archeologische periode-indeling voor Nederland (conform ABR)

Periode	Deel-/subperiode	Van	Tot
Nieuwe Tijd	Nieuwe Tijd C	1850 na Chr.	heden
	Nieuwe Tijd B	1650 na Chr.	1850 na Chr.
	Nieuwe Tijd A	1500 na Chr.	1650 na Chr.
Middeleeuwen	Late Middeleeuwen B	1250 na Chr.	1500 na Chr.
	Late Middeleeuwen A	1050 na Chr.	1250 na Chr.
	Vroege Middeleeuwen D	900 na Chr.	1050 na Chr.
	Vroege Middeleeuwen C	725 na Chr.	900 na Chr.
	Vroege Middeleeuwen B	525 na Chr.	725 na Chr.
	Vroege Middeleeuwen A	450 na Chr.	525 na Chr.
Romeinse Tijd	Laat-Romeinse Tijd B	350 na Chr.	450 na Chr.
	Laat-Romeinse Tijd A	270 na Chr.	350 na Chr.
	Midden-Romeinse Tijd B	150 na Chr.	270 na Chr.
	Midden-Romeinse Tijd A	70 na Chr.	150 na Chr.
	Vroeg-Romeinse Tijd B	25 na Chr.	70 na Chr.
	Vroeg-Romeinse Tijd A	12 voor Chr.	25 na Chr.
IJzertijd	Late IJzertijd	250 voor Chr.	12 voor Chr.
	Midden-IJzertijd	500 voor Chr.	250 voor Chr.
	Vroege IJzertijd	800 voor Chr.	500 voor Chr.
Bronstijd	Late Bronstijd	1100 voor Chr.	800 voor Chr.
	Midden-Bronstijd B	1500 voor Chr.	1100 voor Chr.
	Midden-Bronstijd A	1800 voor Chr.	1500 voor Chr.
	Vroege Bronstijd	2000 voor Chr.	1800 voor Chr.
Neolithicum	Laat-Neolithicum B	2450 voor Chr.	2000 voor Chr.
	Laat-Neolithicum A	2850 voor Chr.	2450 voor Chr.
	Midden-Neolithicum B	3400 voor Chr.	2850 voor Chr.
	Midden-Neolithicum A	4200 voor Chr.	3400 voor Chr.
	Vroeg-Neolithicum B	4900 voor Chr.	4200 voor Chr.
	Vroeg-Neolithicum A	5300 voor Chr.	4900 voor Chr.
Mesolithicum	Laat-Mesolithicum	6450 voor Chr.	4900 voor Chr.
	Midden-Mesolithicum	7100 voor Chr.	6450 voor Chr.
	Vroeg-Mesolithicum	8800 voor Chr.	7100 voor Chr.
Paleolithicum	Laat-Paleolithicum B	18.000 BP	8.800 voor Chr.
	Laat-Paleolithicum A	35.000 BP	18.000 BP
	Midden-Paleolithicum	300.000 BP	35.000 BP
	Vroeg-Paleolithicum	-	300.000 BP